

Com és sabut, la pronúncia amb metàtesi, *llanganisa* avui dia té extensió molt general en el Princ., i ja passava així a la fi del S. xv, en què el valencià B. Fenollar condemna els qui diuen «*langoniça per longaniça*» (*Regles d'esquivar vocables* ---, p. p. A. Badia, *BABL* xxiii, 142.14). Avui s'estén això fins a gran part del cat. occid.: «*llanganica*: la butifarra vermella y picanta, que's menja fresca o confitada», Porcioles (*Folkl. de la V. d'Ager*, p. 36); *lançonises* a Areu; la llista d'embotits locals que em dicten a Farrera de Pall, és «*bulls, çortisos, lançonises, butifarres* ---»; *langonises* a Tor (1932-3). Crec en canvi que, car en el terme de Sant Genís de Fontanes, al peu de l'Albera, hi ha dues partidetes de terra dita l'una *La langonisa* i l'altra *La langonisa d'en Cerdà* (1959, veritat que aquí deu tractar-se de l'acc. translaticia del llenguatge pintoresc 'tirallonga').

Al Migdia del Princ., sobretot en parlars occidentals, i delà l'Ebre, la forma vulgar (que també he sentit a d'altres bandes) és *llanguanissa*. A Tortosa afirma Vergés Paulí que «no's lliguen los gossos en *llanguanisses* < dita pop. pancatalana > ni avui pots minjar-ne sense escrúpols»; i extracta d'una ordenació tortosina de 1597: «que la *llanguanissa* no's puga vendre a pams sinó a pes de lliura --- sots pena de --- les *llanguanisses* perdudes» (*Espurnes* v, 109); *llanguanissa* a Calacit (*BDLC* xii, 279) i *llanguanica* cita *AlcM* (s. v. *blanquet*) d'una font valenciana. Altirament això continua Aragó endins (no sé si sense interrupció), car a Ansó diuen *languanitha* (1966, i ja Casac. ho anotà així, *BDC* xxiv, si bé *longanitha* a Echo). Aquesta alteració fonètica coincideix tan bé amb la de *llonguet* > *llengüet* (*LLONG*), també usual a Tort., que un se sent temptat de veure-hi un fenomen fonètic (espècie de repercussió de la o); si bé també fóra concebible que es tracti d'una forma importada d'Aragó, on s'explicaria per metàtesi d'un *luenganiza* (infl. de *luengo*), o simplement influència de *llengua* (si bé és molt opinable la possibilitat que el poble hagi vist cap relació entre les dues idees).

L'etimologia d'aquest mot ibero-romànic la vaig deixar tan aclarida, documentada i il·lustrada en el *DCEC/DECH*, que no val la pena de reproduir-la si no és en resum. És comú al cat. amb el cast. *longaniza*,⁴⁵ port. *lingüiça* (ant. *longariça*) i aranès *lanquisa* (o *lenguanisa*), l'àrea del qual no passa més endins pel domini occità. En llatí *LUCANICA* era ja el mot de la llengua clàssica, per a una espècie de llonganissa o botifarra, amb variants *lucana*, *lucania* i *lucanicum*, que ja els antics explicaven per la fabricació d'aquest embotit a la Lucània, part de Calàbria.

Car en el llatí de l'Antiguitat, no sols es troba en els grans escriptors com Ciceró i Marcial, sinó que ens costa que era així mateix un terme del llenguatge més popular, gràcies al *Testamentum Porcelli*, espècie de sainet, comedieta o farsa popular en llatí vulgar, anterior al S. iv o de princ. d'aquest. Allà s'arreglen els noms burlescos d'una sèrie de personatges mítics, tots ells al·lusius a l'art culinari i a la matança

del porc, que serveixen de testimonis per al testament in extremis que dicta un porquet abans de ser degollat pel cuiner: *Lardio*, per exemple, derivat de *lardus* 'llard', i anàlogament *Ojellicus*, *Cyminatus*, *Verrinus*, *Lardinus*, *Grunnius* ('morro de porc que fotja'), *Isicarius* ('salsitxaire'), i finalment *Lucanicus* 'En Llonganissa' (ed. Bücheler, *Petronii Satirae similesque reliquiae*, p. 242).

La forma *LUCANICA* figura en les *Etymologiae* de Sant Isidor, com a variant d'alguns dels millors manuscrits (xx, iii, 28, ed. Lindsay), i ofereix una base irreprouxable per a les formes romàniques. Del clàssic *LUCANICA* provenen en canvi les formes d'altres llengües modernes: basc *lukainka* (amb variants dialectals *lucarika* i *lukaika*), neogrec *λουκάνικο*, alban. *lakonga*, i tot un grup de formes dialectals dels Alps i l'Alta Itàlia (ja *lugànica*, *ániga*, «Wurst», en el gloss. venecià del S. xv, p. p. Mussafia, *Denkschr. der Wiener Akad.* xxii, 175).

L'etimologia de Diez, que encara mantenen alguns poc informats, no solament no explicava la terminació *-iça* sinó que mancava de fonament real en llatí: no hi ha hagut en llatí, almenys en el de l'antiguitat, un *longano*, car sembla tractar-se d'una mala lliçó per *longauo*, variant d'un *longao*, *-onis*, que realment designa un embotit; solament mss. medievals tardans i poc autoritzats porten la mala lectura *longano*, que no aconseguí cert crèdit més que per influència del mot real i romànic *lucanica* > *llonganissa*. És clar que la propagació de nasal *llonganissa* > *llonganissa* és un fenomen fonètic corrent i fins adotzenat; o admetem, encara que no cal, que pogué ajudar-hi la influència del fet que les llonganisses són una cosa *llonga*.

DERIV.: **Llonganissada* 'berenar de festa a base de llonganisses': «a la Capella de Sant Eloi hi anaven a fer la *llonganisada*, el dia del sant, amb els traginers i la canalla», Lluçà-Sta. Eulàlia de Puig-oriol, 1964. *Llonganissaire*: a Castellciutat (SdUrg.) hi ha *Cal lan-gumisàire*. *Llonganisser*. *Llonganissal*.

LLONJA o LLONGE, 'espècie de vesc', mot valencià del mateix origen que el cast. *ajonje* id., d'etimologia insegura, si bé no és inversemblant que sigui un nom extret regressivament del cast. *ajonjolí* 'sèsam' (que prové de l'àr. *ğulğulan*, pron. *ğulğulin* en el vulgar d'Espanya), potser alterat per influència d'un altre nom de planta. □ 1.ª doc.: *llongera*, 1798, Cavanilles (*Observ.* ii, 337).

M'atinc encara al que vaig deixar explicat en l'article *AJONJOLÍ* del *DECH* (i *DCEC*), amb un detingut apèndix sobre el cast. *ajonje* i la seva forma catalana. Completo i preciso ací els dades catalanes. El mot no sembla ser conegut enlloc o quasi en el Princ. (si bé es diria *aldixa* a Balaguer [?] *AlcM*). Però sí que hi ha *alonja* a Mallorca i Menorca, no recollit en altre dicc. que *AlcM*, però ja usat en el llibre de proses de Joan Rosselló de Son Forteza (1903).

Però és al País Val, on és més conegut. Vaig veure primer la *lónya* en el Baix Maestrat, corrent pels serrats i parances d'ocells de Canet lo Roig; me l'ensenyà